

İskandinavya kültüründe Türklükle ilgili öğelerin aranması kuşkusuz uç bir fikir olarak görülecektir. Ama hem bu bölgenin Avrasya jeopolitik alanının bütünleyen bir uzantısı olması, hem de Türk varlığı ve etkisinin İskandinavya'dan çok daha ücra köşelere ulaşmış olması, böyle bir incelemenin konusunu görecelileştirmektedir. Dolayısıyla, aslında böyle bir incelemede geç kalındığını vurgulamalıyız. Biz Türklükle İskandinavya'yı telif eden ilk bahislere dokuz yıl kadar önce rastlamış ve bir kısmını İran ile Turan adlı kitabımızda kullanmıştık (Karatay 2003: 84-85, 204). Daha sonra araştırmalarımız derinleşti ve nihayet bunun bir araştırma projesi içinde ele alınmasının uygun olduğu düşüncesiyle konuyu üniversite destekli tez projesi olarak bir öğrencimize havale ettik. Bu çalışma halen devam etmektedir ve ilk ürünleri Nisan 2010'da Çeşme'de yapılan II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi'nde sunulmuştur. Bu bildiride bu serüvenin başlangıcını belirleyen, bizi bu çalışmaya sevk eden tarihi kaydı aktarıp yorumlamak istiyoruz.

Sağalar çoğunlukla 1190'dan itibaren İzlanda'da kayda geçirilmiş olan, kuzeyin German halklarının kahramanlık hikâyeleridir. Almanya ve İngiltere'ye uzanan geniş bir sağa dünyası vardır ama biz bu kelimedenden daha çok İskandinavya bölgesinin sagalarını anlıyoruz ve Danimarka, Norveç ve İsveç'in eski ahalisinin önde gelenlerinin destan; tarihlerini okuyoruz. Bunlardan en önemlisi 1230 civarında İzlanda'da Snurri Sturlusor adlı rahip tarafından kaleme alınan ve bizim Heimskringla adını verdiğimiz bir sağa külliyyatıdır; bu sagaların her biri münferit bir krala adanmıştır ve bunlar tarihi bilgilerdir. Ama kitap ilk sayfasında esrarlı coğrafi tariflerin bulunduğu bir giriş sagasıyla başlar ki, çağdaşlarımız burayı 'ustûre' bölümü olarak görmüş, hatta bazı yayınlarda kitaba alma ihtiyacı bile duymamışlardır.[1] Norveç hanedanı Ynglinga'nın kökenini açıkladığı için bu adla ayrı sağa olarak değerlendirilen bu giriş bölümünde, hanedanın atası olan, sonradan müşrik Viking zihninde avenesiyle birlikte tanrılaştırılan Odin adında birinin Orta Asya'dan İskandinavya'ya göçü anlatılmaktadır. Sturluson bu eserinden on yıl kadar önce de Hıristiyanlık öncesine ait bilgileri bir araya getirip ayrı bir eser kaleme almıştır. Prose Edda olarak bilinen eser, önceki dönemi daha büyük ayrıntılarla sunar. İki eser arasında Odin'in göçüyle, daha doğrusu göçten önce

yurduyla ilgili bilgi seviyemizi kökten etkileyecek bir fark yoktur, ancak Prose Edda'da Ynglinga'da tahmin edeceğimiz bazı şeylerin cevapları açık olarak bulunur.

Bu göçten önce birkaç kelimeyle Odin'den bahsetmek gerekir. Orta Asya'nın batısından, As halkının önderi olan Odin, her şeyden önce bir kahramandır ve elhak savaşçıdır. Bütün savaşları kazanmak onun yazgısıdır. Hatta Asların Odin'in yönetiminde yaptığı Don nehri boylarındaki Vanlarla savaş insanlık tarihinin ilk savaştır ve pek çok eski Norse kaynağında geçer (O'Donoghue 2008: 24). Böyle güçlü birinin fizik ötesine uzanması da tabiidir ve Odin savaşçılığının yanında güçlü sihir bilgisiyle de karşımıza çıkar (Porsteinsson 1972: 12). Dolayısıyla, bir düşünceye göre, onu bu yönleriyle bir baş kam olarak görmek daha doğrudur (Jön 1999: 69). Onun bilgeliği ve sihir gücü, bir sihir sistemi ile telif edilen oyma yazıya da şamildir. Beklendiği şekilde, Odin Türklerin de kullandığı bu yazıyı icat eden kimsedir (Looijenga 2003: 80; Daly 2004: 78). Bu kadar üstün niteliği şahsında birleştiren Odin'in tamamına yakını bu niteliklerin tarifi olan 200'e yakın lakabı vardır (Daly 2004: 63, 67). Bu kadar çok övülen ve üstün tutulan bir kahraman, daha sonraki kuşaklar içinde tanrılaştırılacaktır ama tuhaf olan şey niteliklerinde değişme olmamasıdır. Yani, tanrı olarak görülmeyle birlikte, aslında üstün güçleri olan bir insandır. Bunu Hıristiyan bir rahibin hiç sansüre tabi tutmadan yazması da ilginçtir ve Avrupa Ortaçağ'ında beklenmeyecek bir tutumdur. Belki başka bir ülkede bu olmayacaktı. Odin tanrılaştırılınca, German kavimlerinin kültüründe pek çok izinin kalması tabiidir. Örneğin, İngilizcede Çarşamba demek olan Wednesday köken olarak "Odin Günü" (Wodan's Day) demektir (Looijenga 2003: 80).

Heimskringla'nın Odin'in göçünden bahseden kısımları (Ynglinga) şu şekildedir:[2] "Kuzeyden, tüm yerleşilmeyen bölgelerin ötesindeki dağlardan, Svithjöth boyunca tam ismi Tanais (Don) olan bir ırmak akar. Irmak üç kıtayı böler. Doğusu Asya, batısı Avrupa'dır."

Svithjöth aslında İsveç'tir. 9. yy'da İsveçli Rus bir kabilesinin savaşçıları Rusya'yı ele geçirdiklerinde, Rusya'nın adı 'Büyük İsveç' haline geldi. Prose Edda Don nehrinden bahsetmez ama dünyayı üçe ayırdıktan sonra Asya'yı tarif eder:[3] "Dünyanın bu bölümü hoş ve güzeldir... Orası aynı zamanda dünyanın ortasıdır. Orası öteki parçaların her yerinden daha güzel ve iyi olduğu gibi, halkı da armağanları, bilgeliği, güçleri, güzellikleri ve her türden bilimleriyle ünlüydüler. "

Ynglinga'da bu Asya tarifi yoktur ama Prose Edda'da olmayan bir bilgiyi verir ve As halkından bahseder: "Don nehrinin doğusundaki memlekete Asaland veya Asaheim (As ülkesi veya yurdu) denir ve bu memleketin başşehrini Asgard adlarlar. "

Aynı yazarın bir eserinde kıta tarif edilirken, diğerinde o kıtaya isim veren halktan bahsedilmesi herhalde Sturluson'un araştırmalarının gelişimiyle alakalıdır. 1220 sonrasındaki araştırmalarında As halkıyla ilgili bilgileri derinleştirdi ve bunun sadece bir kıta adı olmadığına kanaat getirerek ve eski kaynaklardan As yurdunun tam yerini tespit ederek Ynglinga'ya ekledi. Bu As bahsi Sturluson'un bilgisinin güncelliği veya eskiliği konusundaki tartışmalarda şaşırtıcı bir gerçeğe işaret eder. Hunların gelişinden önceki dönemde Don nehrinin doğusundaki Aral boylarına kadar uzanan düzlüklerde As adlı bir kavim başı

çekiyordu.[4] Vakıa, zamanla onların yönettiği topluluklardan biri olan Alan öne çıkmış, Hunlar da Alanları yenerek bu bölgeyi ele geçirmişlerdir. Güncel durumu çok iyi bildiklerini düşündüğümüz Vikinglerin bir kaynağının bu şekilde hayli eski ama tastamam doğru bir bilgiye sahip olması, sadece eski Yunan ve Latin yeryazım bilgisine vakıf olmalarıyla açıklanamaz. Bu köklü bir geleneğe, eskilerden gelen bir söylenceye işaret ediyor ve başka bir kavmin değil, hâkimiyet alanları nispeten dar olan ve kısa süren As kavminin adını veriyor. Batı bozkırlarında Asların adını taşıyan bir kent, hatta onlarla özdeşleşmiş bir kent bilmesek de, sonraki zamanda derlenen anlatılarda onlara kendi adlarını taşıyan bir şehrin atfedilmesini tabii karşılamalıyız. Ynglinga'dan devam edelim:

“Bu başşehirde adı Ödin olan bir yönetici hüküm sürüyordu... Ödin büyük ve uzak ülkelere gidip çok memleketi alan bir savaşçıydı. O derece muzafferdi ki, her savaşta zafer onun yanında olurdu. Zaferin her savaşta onun oluşu halkının inancıydı... Sık sık o kadar uzağa gidiyordu ki, seyahatinde yıllar geçiyordu. “

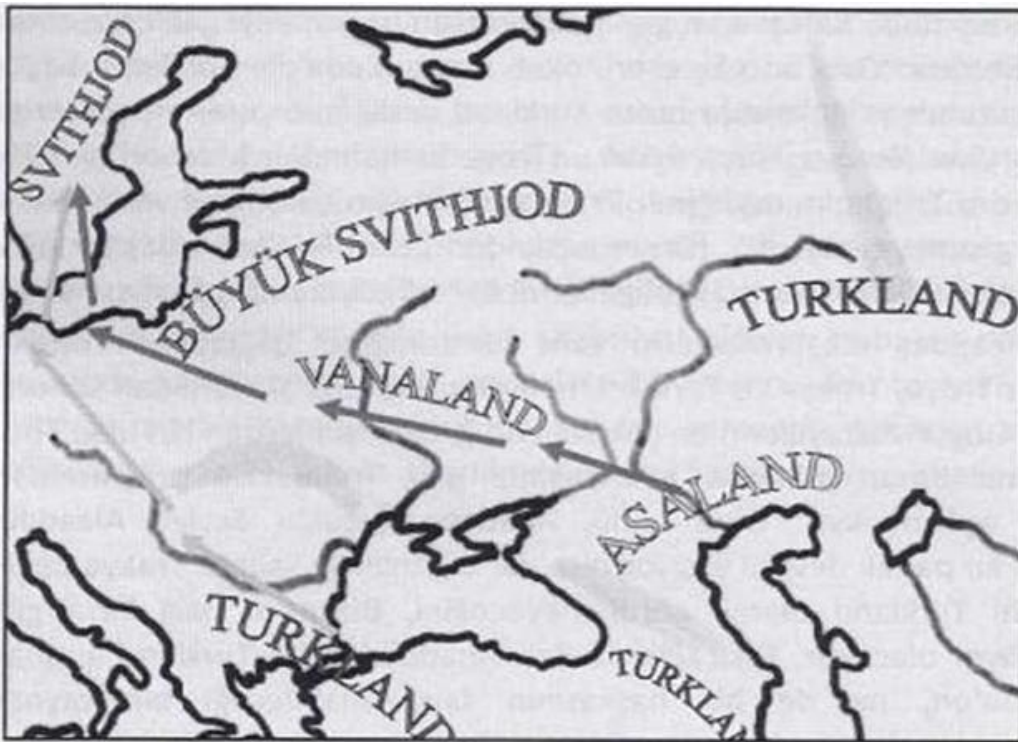
“Kuzeydoğudan güneybatıya Büyük Swithiod'u diğer memleketlerden ayıran bir dağ silsilesi uzanır. Bu silsilenin güneyi Odın'ın büyük mülkünün bulunduğu Turkland'a uzak değildir.”

İlk bakışta şöyle bir değerlendirme yersiz olmayacaktır: Ural dağlarının bir bütün olarak algılanması eski yeryazım kitaplarında bilinmediği gibi, Rusya sınırı da o kadar öte gitmezdi ve burada belirtildiği gibi Don nehrinin yukarı mecralarında biterdi. Bu bölgede memleketleri ayıracak derecede kaydadeğer olarak sadece Kafkaslar göze çarpıyor. Onda da yön sorunu vardır. Karpatlar burada dendiği istikamette uzanır ama işbu bahiste kapsam dışı kalmaktadır. Kafkasların güneyi Sturluson'un yaşadığı günlerde elhak Turkland idi. Ancak Sturluson'un önceki eseri olan Prose Edda'da Turkland başka anlatılır: “Dünyanın ortasının yakınlarında bizim Turkland dediğimiz yere, en gösterişli yapı yapıldı ve yurt kuruldu. Buraya Troya dendi... (Troya krallarından Mennon'un oğlu Tor) kendisini şimdi bizim Trudheim dediğimiz Trakya ülkesi için çalışmaya verdi. Daha sonra ülkeden ülkeye gezmeye başladı... (Onun neslinden gelen Friallaf'ın da) bir oğlu vardı. Adı Voden idi. Biz ona Odin diyoruz. O bilgeliği ve becerileriyle ünlüydü. “

Bu metinde çağdaş eleştirmenlerin isim benzerliğine bağladıkları öğeler tastamam vardır. Yazar Troya, Trakya ve Türk kelimelerinin ses çağrışımlarından sonuna kadar istifade etmiştir. Bugün Kuzeylilerin en çok kullandığı özel isimlerden biri olan Thor da buna eklenir. Ama bunu yukarıda belirttiğimiz gibi, 'müdükkik araştırmalar' öncesindeki bilgisiyle açıklamalıyız. Öbür türlü, Anadolu Selçuklu devleti Alaaddin Keykubat önderliğinde en parlak devrini yaşıyor olsa da, o günlerde sadece Trakya değil, Batı Anadolu'nun dahi Turkland olarak görülemeyeceğini, Bizans'ın hala kaya gibi yerinde durduğunu biliyor olacaktır. Eskiçağlarda Batı Anadolu'da bir Turkland aramak için ise ne Sturluson'un, ne de bir başkasının faydalanabileceği bir kaynak bulunmamakta, en azından henüz bilinmemektedir. Dolayısıyla Prose Edda'daki bu bilgiyi geçmeliyiz. Zaten yazar 10 yıl kadar sonra yazdığı yeni eserinde Troya veya Trakya atfını kullanmaz. O da eski bildiklerini geçmiştir.

Göçün sebebini her iki kaynak da Odin'in gururunu incitmeden açıklamaya çalışır. Prose Edda'ya göre Odin "bilgeliğiyle dünyanın kuzeyinde adının çok yüksek tutulacağını ve bütün kralların hepsinden fazla onurlandırılacağını anladı. Bu onda Turkland'dan[5] ayrılma hissi uyandırdı." Ynglinga'da göç çok somut bir sebebe, bir dış tehdide bağlanır: "O zamanlar Romalıların reisleri dünyanın çok yerine yayılıp tüm halkları kendilerine bağlamışlardı ve bu sebeple pek çok reis kendi mülkünden kaçmıştı. Fakat uzak görüşlü olan ve sihir gücü bulunan Odin kendi soyunun dünyanın kuzey yarısına gelip yerleşeceğini biliyordu. "

Buradaki Roma baskısı ögesi ilk bakışta Turkland'ın Türkistan olma ihtimalini bir kez daha bertaraf etmektedir. Ayrıca, Odin dünyanın güney yarısı veya tarafı olarak nitelenebilecek bir yerde yaşıyordu ki, herhalde Vanaland ve Asaland ile aynı enlemde olan Türkistan bu şekilde görülemezdi. Buna karşılık, yoğunlaşılın bölgenin güneyine düşen Azerbaycan, Kafkas dağlarının kuzey ile bağlantıyı kesmeleri hasebiyle, güney ile daha bütünleşiktir.

Odin'in Göç Yolu

Göç bahsini Prose Edda şöyle anlatır: "Arkasında genç, yaşlı, kadın, erkek, kalabalık bir grupla yola çıktı. Yanlarında çok değerli şeyler vardı. Hangi ülkede nereden geçerse geçsinler haklarında övgüyle söz ediliyordu. Onların insandan çok tanrılara benzedikleri söyleniyordu. Saxland'a gelinceye dek durmadılar. Odin burada bir süre konakladı ve buraların büyük bir bölümünü egemenliğine aldı. Ülkenin korunmasını üç oğluna verdi... Odin daha sonra yolunu kuzeye doğru sürdürdü ve Reidgotaland'a (Danimarka) geldi."

Ynglinga'daki bahisler bu metinle uyuşur, ancak 'tanrı gibi' olan Odin ve avnesi, on yıl sonra 'tanrı' haline gelirler: "Bu yüzden kardeşleri Ve ve Vilje'yi Asgard'da bıraktı ve kendisi tüm tanrılar ve diğer insanların büyük bir kısmıyla önce batıya Gardarike'ye, sonra da güneye Saxland'a doğru göçe başladı. Pek çok oğlu vardı, Saxland'da geniş bir devlete boyun

eğdirdikten sonra oğullarını o memleketin yönetimine bıraktı. Kendisi kuzeye denize doğru gitti ve Fyen'deki Odins denen bir adayı kendine yurtluk aldı. “

Biz göçten sonra kuzeyde yapılanlar konusuna girmeyeceğiz. Destanda beklendiği üzere, sağa sola fütihat girişimleri, yerli halk ile ilişkiler, hanedanın yerleşmesi ve nihayet yeni bir ulusun doğması konuları izlenmektedir.

Bu bahisleri tastamam efsane, dolayısıyla uydurma olarak gören halkiyatçılar, ardından adı geçen mekân ve kavramlara derin mitolojik manalar yüklemişlerdir. Örneğin, Asgard basitleştirici bir anlatımla tanrıların mekânı olarak sunulur. Merkezîdir. Onun etrafında Midgard ('Orta Kent') vardır. Burası insanların mekânıdır. Bilinen dünya ile engin okyanuslar arasında ise devlerin mekânı vardır (O'Donoghue 2008: 17). Halbuki burada tarihi bir hadiseye işaret edilmektedir. Bir göç vardır. Metinlerde bu göç hikâyesini İsrailiyat bilgisine bağlayacak, dolayısıyla Babil'den başlatacak bir veri bulunmuyor. Troya iyi bilinir ama Yunan barbarlığı karşısında uğradığı felaketiyle bilinir. Buradan göç alındık bir figür değildir. As ülkesinden göçün ise, bildiğim kadarıyla, başka hiçbir yerde örneği yoktur. Ulusların türeyiş ve köken efsanelerinde göç evrenseldir ama çıkanakları özgünlük arz ediyorsa, münferit olarak ele almalı ve kendi içinde değerlendirmeliyiz.

Böyle bir göçü tarih bilgimizle telif etmek için tek başvuracağımız kaynak şimdilik oyma yazının başlangıcı olarak gözükmüyor. Bu yazıyı sagada dendiği gibi Odin veya Türklerin yaşadığı yerlerden birileri getirip İskandinavlara öğretti ise, bu göç MS 2. yy'dan daha geç olmamalı. Bu tarih Aral-Hazar bozkırlarında As egemenliğinin sonlarına denk gelir. Bu aynı zamanda İskandinavya'dan Gotların bozkıra geliş tarihidir ve aynı günlerde bozkırdan İskandinavya'ya doğru ters istikamette bir göç düşünmek ilk bakışta eğlenceli olacaktır. Ancak bir ara bozkırın büyük bir kesimine hâkim olan ve eskiçağ yazarları nezdindeki önemlerine binaen bugün kullandığımız Asya kıta ismine babalık eden bir halkın ortadan kalkarken bazı kısımlarının da kuzey cihetine gittiğini düşünmekte beis yoktur. Altay dağlarının kuzeyindeki düzlüklere ulaşan ve Göktürk yazıtlarda karşımıza Az Budun olarak çıkan bu halkın bir hissesi de batıda ve kuzeyde dağılmış olabilir. Değilse nereye gittiklerini sormak lazımdır.

Dolayısıyla, bozkırda Asların ortadan kalkışı ve İskandinavya'da oyma yazının belirmesinin tarihsel denkliği Asaland'dan bir göç konusundaki sıkıntıyı ortadan kaldırıyor. Fakat Turkland'ı nasıl açıklayacağız? Asaland Sturluson'un sonradan yaptığı bir açıklama, bir tarih şerhi. Ynglinga'ya göre As kesinlikle onun halkının ismi; hatta İskandinavya'ya göçtüklerinde bile bu ismi kullanıyorlar. Bu bir. İkinci gerçek ise çıkanağın Turkland olduğudur. Prose Edda bunu açıkça söylüyor. Ynglinga ise çıkanağı Roma etki bölgesine, yani Azerbaycan arazisine yerleştirdiğinden ve buraya Turkland adını verdiğiinden aynı şeyden bahsediyor. Biz Asaland ile Turkland'ın birini Kafkasların kuzeyine ve diğerini güneyine yerleştirip ortada iki ülkeden bahis olduğunu söyleyebiliriz ama Sturluson ne iki ayrı ülkeden bahsettiğini ima ediyor, ne de bunları telif edecek bir yol gösteriyor. Açıkça, sonradan derinlemesine öğrendiği Aslar konusu onun Türkland bilgisinin üzerine oturmuş, Asland'ı yeni eserinde kullanmış ama Turkland'ı ne yapacağını bilemeyerek müphem ifadelerle bırakmıştır.

Tarih bilgimiz aslında Azerbaycan açıklamasına imkân tanıyor. MÖ ilk binyılda Aras nehrinin doğusu, Nahcivan ve ötesi Aza ülkesi olarak biliniyordu ve Strabon'un zamanına kadar böyle kullanılmış gözüküyor (Ağasıoğlu 2000: 13). Strabon çağında Roma tazyikini Kafkasların güneyinde tahayyül edebiliriz ama o günlerde bu bölgede Aza halkından haber veren başka kaynaklar olmadığı gibi, yakın tarihteki bir göçü de bilmiyoruz. Bozkır Azlarının kaynağı Azerbaycan'daki halk ise, göç daha önceden gerçekleşmiş olmalıdır. Zira Strabon doğmadan bir asır önce Asii kavmi müttefikleriyle birlikte kuzeyden gelip Maveraünnehr'i işgal ediyordu (Czegledy 1999: 36-39).

Böylece, coğrafi tanımlama açık olmakla birlikte Turkland'ın Azerbaycan oluşu konusunda soru işaretleri beliriyor. Sturluson o çağda Urartu yazılarını okuyamayacağına göre, Azerbaycan'daki Azları nereden öğrenmişti? Çünkü arada en az 1400 yıl var. Sözlü tarih bilgisinin nesiller boyu çok küçük sapmalarla aktarıldığı geleneksel bir toplumda, Kafkasların güneyindeki yurtla ilgili hatıraların 1400 yıl yaşaması fazlasıyla mümkündür. Lâkin bu kez de Azerbaycan'dan çıkış ile İskandinavya'ya gidiş arasında dört asırlık bir boşluk beliriyor.

Bu bilgiye, daha doğrusu yoruma biz ancak şimdilerde ulaşabiliyoruz. Sturluson bunu bilmiyordu ve tek kademeli bir göç tasarlıyordu. Hâlbuki derlediği söylenceler iki ayrı ülkeden bahsediyor. İşte bunlardan birini doğru olarak Asaland şeklinde tespit etmiş, diğerini ise kendi döneminin bilgisine başvurarak ve "dağı arkasına alarak" Azerbaycan olduğu aşikâr olan Turkland olarak açıklamıştır. Bizim sorduğumuz soruları kendisinin de sorduğunu tahmin ediyoruz ki, bu çelişkileri gidermeye çalışmış ve yapabildiği tek iş olarak Turkland'ı Rusya'nın yakınına yerleştirmiştir.

Burada Turkland'ın kitabî bir bilgiyi mi temsil ettiği, yoksa geleneklerden mi derlendiği sorusu gelecektir ve hemen herkes birinciyi söylemektedir. Ama Turkland Uralların güney ucundaki bölgeyi anlatamaz mı? Bu gayet tabii ve muhtemeldir. Hazar bozkırlarında Asların yaşadığı dönemde hemen kuzeydeki ormanlık bölgede üç eskiçağ kaynağının Turkae adını verdiği kavim yaşıyordu ve asırlar sonra bu bölgeden çıkıp gelen ve Göktürklerle hiçbir ilgileri olmayan Macarlar da kendileri için Türk adını kullanıyorlardı (incelemesi için bkz. Karatay 2009). Burada işe yarayabilecek ayrıntı ise Aslar ile Türklerin bu bölgeden silinmesinin yaklaşık aynı günlerde olduğudur.

Odin dört asır yaşayamayacağına göre, onun Turkland'ı Azerbaycan olamaz. Azerbaycan'dan, yani büyük dağ silsilesinin ardındaki ülkeden göç bir şekilde geleneklerde korunmuş olabilir, ama Odin Asaland ve Turkland'ın, yani Batı Asya'nın bir hükümdarıydı ve belki de As egemenliği döneminin son parlak kişiliğini temsil ediyordu. Üstelik Türk dünyasındaki ve hele Türk kültüründeki bazı verilerden onun gerçekten göç etmediğine hükmetmek de mümkündür; aynen Selçuk Bey'in kendisinin Türkistan'da kalması ama isminin Anadolu'ya gelmesi gibi bir durum burada da vaki olabilir. Bunu başka bir araştırmada ele almak yerinde olacaktır.

Prof. Dr. Osman Karatay

Ege Üniversitesi

LİNK : <https://ege.academia.edu/>

Dipnotlar:

[1]Örn. Bu sagayı İngilizceye ilk çeviren Samuel Laing'in özgün çevirisinde ve önceki baskılarında yer almasına rağmen, onun çevirisinin kullanıldığı Norrcena Society'nin 1907 baskısında (London, Copenhagen, Stockholk, Berlin, New York) bu bölüm bulunmaz ve doğrudan ilk kral sağısı olan Kara Halfdan'a geçilir. Bunu büyük ölçüde bu bölümün içeriğinden duyulan rahatsızlığa, bir ölçüde de sagalara karşı 20. yy başlarında gelişen isbatıyeci ve eleştirici tutuma bağlayabiliriz.

[2] Biz bu çevirileri Laing'in eski metniyle (London-New York 1961: 7-11) Hollamder'in (Austin 2002: 6-10) İngilizceye çevirilerinden karşılaştırmalı olarak yaptık. Temelde büyük farklılıklar olmamakla birlikte, bazı ifadelerde iki metni telif etmek gerti. Bu konuyu çalışan arkadaşımızın yakın bir gelecekte İzlanda dilinden doğrudan çeviri yapmasını umuyoruz.

[3]Prose Edda metinleri Lagerbring'in kitabının çevirisinden (2008: 74-77) aktarılmıştır. Brodeur'un çevirisinde (1923: 6-12) bazı anlam farklılıkları bulunmakta ise de, metin tahlili buradaki konumuz olmadığından ayrıntıları meğersimeyeceğiz.

[4] Aslar hakkında Türkçede en geniş bilgi Czegledy'de bulunabilir (1999: 33-66).

[5] Eseri çeviren Gürgün Turkland geçen yerlerde Türkiye kelimesini kullanıyor ama biz sahihliğine hanel gelmemesi açısından esas biçimi yazdık.

KAYNAKLAR

AĞASIOĞLU, Firidun, AzerXalqı, Bakı, 2000.

BRODEUR, A. G., The Prose Edda by Snorri Sturluson, London – New York, 1923.

CZEGLEDY, Kâroly, Turan Kadimlerinin Göçü, çev. G. Karaağaç, İstanbul, 1999.

DALY, Kathleen L., Norse Mithology A to Z, New York, 2004.

JON, A. Asbjörn, "Shamanism and the Image of the Teutonic Deity, Ödinn", Folklore, X (1999), s. 68-76.

KARATAY, O., İran ile Turan: Hayali Miletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu, Ankara, 2003., "Ergenekon Öncesindeki Felaket Hakkında Bir Tarihleme Denemesi", 1. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 18-20 Kasım 2009.

KARATAY, O., Aygün, E., "Alpler ve Elfler: Türk ve İskandinav Dünyalarında Kahramanlık Olgusu", II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi, 119-25 Nisan 2010, Çeşme – İzmir.

LAGERBRING, Sven, İsveççenin Türkçe ile Benzerlikleri. İsveçlilerin Türk Ataları, çev. Abdullah Gürgün, İstanbul, 2008.

LOOIJENGA, Tineke, Texts and Contexts of the Oldest Runic Inscriptions, Leiden Boston, 2003.

O'DONOGHUE, Heather, From Asgard to Valhalla: The Remarkable History of the Norse Myths, London, 2008.

Snorre Sturlason, Heimskringla: The Norse King Sagas, çev. S. Laing – P. G. Foote, London – New York, 1961.

Snorri Sturluson, Heimskringla: History of the Kings of Norway, çev. L. M. Hollander, Austin, 2002.

PORSTEINSSON, Steingrímur J., “The Cult of Ödinn in Iceland”, Nine Norse Studies, yay. G. Turville-Petre, Bristol, 1972.

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category araştırma]

[tags TARİH, KRAL ODİN, TURKLAND, İSKANDİNAVYA, GÖÇ]